

NÄRINGSLÄRA I RÖTMÅNADEN

En nyhetsfattig måndagmorgon i juli publicerade Dagens Nyheter en debattartikel där det hävdades att fettintaget inte spelar någon roll för risken att få hjärtinfarkt. En tillrättaläggande replik fick en tillspetsad rubrik och under juli registrerades cirka 40 referat i radio, TV eller press med rubriker som »Lättnmjölk lika farligt som fet» och »Mjölksöcket är boven».

Professionella medieaktörer är medvetna om att juli är en så händelselös svensk månad att det finns stora möjligheter att få utrymme för material som andra tider på året är svårplacerat i pressen. Den debattglade Lundakollegan Uffe Ravnskov lyckades väcka journalister och kostexperter med ett debattinlägg i Dagens Nyheter den 7 juli, där han citerade en finsk undersökning och menade att kostens fettinnehåll inte spelade någon roll för risken att drabbas av hjärtinfarkt och hjärt-kärlsjukdom. Artikeln fick denna nyhetsfattiga måndagmorgon ett enormt gensvar och valsade runt i samtliga medier. Det tog dock inte så lång tid att förstå att Ravnskov hade dragit väl höga växlar på en sekundärbearbetning av en finsk artikel av Pietinen och medarbetare som till huvudsyfte hade att klarlägga huruvida storökande finska män skyddades mot lungcancer om de fick tillskott av betakaroten eller E-vitamin [1].

»Fett är ofarligt»

Sedan artikeln publicerats gick dr Pirjo Pietinen vid Folkhälsoinstitutet i

Författare

WULF BECKER

med dr, Livsmedelsverket, Uppsala

STEPHAN RÖSSNER

professor, överviktsenheten, Hud-
dinge sjukhus.

Helsingfors i en kommentar i Helsingin Sanomat redan nästa dag ut och tog avstånd från slutsatserna och menade att dessa klart övertolkats. DN debatt rubricerade inlägget från Ravnskov »Ingen risk med fett – de som äter mest fett

»Symbiosen mellan en debattglad gossen Ruda, som samtidigt passar på att puffa för sin egen bok, och en vikarierande debattredaktör på DN måste uppenbarligen ha blivit oemotståndlig. Mot en sådan konstellation kämpar vetenskapen förgäves.»

klarar sig från hjärtinfarkt», vilket onekligen bidrog till att höja det mediala och allmänna intresset. Ett antal kliniskt verksamma kollegor kommenterade artikeln och avfärdade tolkningen i radio och andra medier. Exakt en vecka senare tog DN debatt in en replik från medicine doktor Staffan Lindeberg som på ett nyanserat sätt, och mot bakgrund av sin egen erfarenhet av kostvanor i Sydostasien, diskuterade svårigheterna att tolka resultat av detta slag.

Lindeberg beskrev de för experterna välkända svårigheterna att omsätta epidemiologiska samband i kliniska realiteter och pekade på möjligheten att andra faktorer i till exempel mjölk teo-

retiskt sett skulle kunna utgöra en förklaringsmekanism. Som ett exempel nämndes i förbigående laktos

Nu är mjölksöcket farligt...

DN debatt anammade detta stickspår och slog braskande upp nästa rubrik, nämligen att åderförkalkning och hjärt-kärlsjukdomar nu kunde förklaras av mjölksöcket. Det hade Staffan Lindeberg aldrig menat och fick bråttom att understryka i andra medier än DN att detta var en grav övertolkning.

I efterdyningarna under juli månad följde sedan ett antal inlägg i samma takt som stormen i ett vattenglas lugnar ner sig. Per Ragnar upprördes med viss rätt i en insändare i DN i slutet av juli av Lindebergs påstående att »smörgåsar inte är nyttigare än kakor och att vi måste äta kött för att må bra». Mjolkfrämjandets informationschef, Ingela Stenson, sände ut ett antal tillrättalägganden, sedan man blivit nedringd av oroliga konsumenter, villrådgivare och förtvivlade mjölkbönder. Observeras pressklippsservice (ett kommersiellt företag, som åtar sig bevakning av specificerade frågor) registrerade under juli månad 38 referat i radio, TV eller press. De vanligaste rubrikerna var »Lättnmjölk lika farligt som fet» och »mjölksöcket är boven».

Slutsatser av debatten

Vad kan man då lära av denna pseudodebatt, som på intet sätt har ändrat myndigheters och experters uppfattning av hur våra svenska kostråd bör utformas? Svenska Läkaresällskapets nämnd övervägde för många år sedan att inrätta en slags brandkår för att tillhandahålla medicinsk expertis som auktoritativt kunde tillrättalägga uppenbart omdömeslösa uttalanden. Projektet lades ner när det blev klart att enskilda aktörers bevekelsegrunder och medial nyhetshunger aldrig kommer att göra det möjligt för en sådan brandkår att fungera på tilltänkt sätt.

Ovanstående referat understryker att den bedömningen var riktig. Symbiosen mellan en debattglad gossen Ruda, som samtidigt passar på att puffa för sin egen bok, och en vikarieran-

de debattredaktör på DN måste uppenbarligen ha blivit oemotståndlig. Mot en sådan konstellation kämpar vetenskapen förgäves.

Det ligger en ödets ironi i att den delvis rätt nyanserade bild som Staffan Lindeberg lyckades få införd en vecka efter Ravnskova's utspel drabbades av en lika selektiv vantolkning av DN som ursprungsmaterialet en vecka tidigare. Ett enkelt telefonsamtal till de finska författarna eller en läsning av originalarbetet (som är lättillgängligt även för en icke-expert) hade naturligtvis klargjort att Ravnskova's slutsatser var selektivt extraherade ur materialet för att gynna hans egen välkända ståndpunkt i kolesterol- och fettdebatten.

Så ligger det till

Och själva sakfrågan då? Den finska undersökningen konstaterar att i den undersökta högriskgruppen fanns inget

samband mellan fettintaget och risken att drabbas av kardiovaskulär manifestation. Författarna själva drog slutsatsen att »den selekterade forskningsgruppen (medelålders rökande män med ett högt fettintag i kosten) gör det nödvändigt att vara försiktig när slutsatser skall dras om andra befolkningsgrupper». Det blev ett ganska långt steg ifrån Dagens Nyheters ursprungliga debattrubrik »Ingen risk med fett – de som äter mest fett klarar sig från hjärtinfarkt».

Finns det då någon sensmoral i denna rötmanadshistoria? Efter snart 25 års intresse för dessa frågor är vi dessvärre benägna att svara nej. Läkarsällskapetets brandkår till allmänhetens tjänst kommer aldrig att kunna fungera när forskare med egna revir och god uttrycksförmåga placerar oemotståndliga debattinlägg i händerna på svältfödda redaktörer. Om detta sedan innebär någon långt gående skada för all-

mänheten, oroliga hjärtpatienter eller mjölkproducerande bönder är däremot osannolikt. Den välsignelsebringande glömskan kommer snart att utplåna sviterna av sommarens näringsdebatt tills det är dags för nästa utspel. Transfetter, omest-rade fetter, plastkylor i margarinet – det tycks inte vara någon ände på vår uppfinningsrikedom när det gäller att hitta sensationsskapande rubriker kring våra baslivsmedel.

Referenser

1. Pietinen P, Ascheico A, Korhonen P, Hartman AM, Willett WC, Albanes D et al. Intake of fatty acids and risk of coronary heart disease in a cohort of Finnish men. *Am J Epidemiol* 1997; 145: 876-87.